

Hiányérzet és remény

Jegyzetek a budapesti színházi színházi napokról

Annak idején többen voltunk.

Akkor még nem volt különbség a játszó és a nézők között. A színházi varázslat volt a fontos, meg a politizáló, társadalomjóbító gondolat, amely közös gyékényre hozott össze bennünket. Ők voltak a mi színházunk, mi voltunk az ő közönségük. Régen lett volna? Alig 15 éve.

Nehéz beletörődni, hogy az amatőr színházi játszás ma már nem ilyen. Még akkor is nehéz, ha tudjuk, hogy hajdani avantgárd szerepét többek között a kevésbé átvett mások. De van-e új szerep? Nehéz erre válaszolni. Az biztos, hogy a fővárosi amatőr színházi játszás mostani élvonalát felvonultatató budapesti színházi napokon a hajdani mozgólódásnak még utóregéseit is nehezen lehetett felfedezni. Megfogyatkozott a közönség. Az együttégek bemutatásra kerülő családtagok, barátok jöttek el, vagy a régi amatőr csoportok nosztalgia kereső tagjai, szimpatizánsai, rajtuk kívül a mozgalom vezérégyéniségeinek maroknyi csoportja és bizony olykor „vattának” beültetett fiatalok is. Az újpesti Derkovits Klubban és a műegyetemi Székény Színházban rendezett előadások közönsége némelykor úgy festett, mint egy zseka — fanatizmus nélkül. A mai fiatal értelmiségiek, akik néhány hete valószínűleg megostromolták a Műegyetemet a nemzetközi mozgásszínházak bemutatósorozatán, most épp hogy csak képviseltették magukat. De furcsa módon erről a közművelődési eseményről a népművelők zöme is távol maradt.

Jószérivel a bemutatkozásra váró amatőr együttégek is hiányoztak. Már nem lehetett itt a korábbi években sikereket arató mátyásföldi Hurka Színház, a legendákka, övezett csepeli Utcaszínház, vagy a munkásszínházak korábbi élharcosa, a kőbányai Perem Színház. Tagjai szétszéledtek. Vajon tekinthető-e másnak, mint figyelmeztető jelzésnek, hogy épp a peremkerületek színvonalas csoportjai szűntek meg az utóbbi években? Aligha.

A működő együttégek közül is többeket hiányoltunk a színházi napokról. A két évvel ezelőtti színházi napokon sikert aratott KISZ Központi Művészegyetemi Amatőrszínház és az újpesti Térszínház ezúttal nem tartott előadást. Új produkcióik még nem készültek el, a régiéket pedig nem tartották ildomosnak ismételni. Nem mintha a színházra lépőkön új előadásokat láthattunk volna. A rendezvény versenyjellegéből is fakad, hogy az együttégek ritkán vállalkoznak igazi bemutatásra. Azt juttassuk, ami már más fórumokon is megmértet. Meglepetésekre tehát nemigen lehet számítani.

A versengés egyre inkább látszólagos. Hiszen alig akad versenyző. Két éve még húsz előadás közül választhatta ki a zsűri a legjobbakat, most csak nyolc együttégek lépett fel egy-egy darabban, közülük is három vidéki: a gödöllői, a székesfehérvári színház és a szegedi egyetemi csoport. A részvevők számának csökkenését némiképp magyarázza, hogy ezúttal csak a felnőtt csoportokat hívták meg a rendezők, a gyermek és diák színházoknak külön sereg-szemlék tartanak. Am a színre lépők egyike, a Pinceszínház társulata is középszínházokból áll.

A kevés bemutatott ellenére többféle színházi törekvéssel találkozunk, nem is rossz színvonalon. A valamikor színházi hiánypótlásként játszott abszurdok most nem voltak színben. A csoportok inkább drámát akarnak játszani, olyan műveket is, amelyek a hivatásos színházak műsorán szerepelnek.

Főként ismeretterjesztő és részben szórakoztató szándék jellemezte a budapesti Lengyel Tájékoztató és Kulturális Központ színházi előadását (Marek Hlasko: Hurok), a MÁV munkásszínház alakult Mosoly-Expressz Színház Társulat bemutatóját (Csehov: A medve) és a Pinceszínház felszabadulási emlékműsorát (Valahol Európában). Verbó mozgásszínházát játszott a Tanulmány Színház (Katona Imre: Arisztophanesz madarai), gondosan díszletezett szobaszínházát a gödöllői csoportja (Schwajda György: Segítő). Hagyományos színházi drámafeldolgozást a székesfehérvári Videoton Színház (Eörsi István: Széchenyi és az árnyak) és a Metró Színház (Csehov: Ivanov).

A színházra állított művek pusztán felsorolása persze keveset érzékeltet abból az önkifejezési szándékból, ami a fiatal amatőr színházak indítéka ma is. Hiszen ők a színházi játszást elsősorban eszköznek tekintik saját helyzetük és a környező világ megismerésében, megítélésében. Es alkalmas eszköznek a kritikára — olykor a generációs ellentétben ábrázolt kritikára is.

*

Ez a kritikai állítást jellemezte a gödöllői művelődési központ és az

Agrártudományi Egyetem közös csoportja, a GT 80 elnevezésű színházi társulat előadását (rendező: Kerényi Miklós Gábor). Láthatóan halálos komolyan veszik Schwajda groteszkjét. Abból is elsősorban az aprólékos, szociografikus elemeket. Erről vall színházképük is. Bár a történet nagyon is a máról szól, a le-robbant városi bérkaszánya szegénykonyhájának tárgyai, a rozsdamarta falikút, az ütött-kopott asztal és hokedli mégis mintha egy harmincas évekből munkásszociográfiafiából került volna elő. A cselekmény középpontjában álló munkáscsalád tagjai is mintha inkább proletár arche-típusok volnának, mint mai hús-vér emberek. Noha az alapkonfliktus — a kívülről és felülről erőltetett „jóság”, a bürokratikus jótékonykodás csapdája — valóságos. (Nem beszélve az alkoholizmus ábrázolt forrásvidékéről és természetrajzáról.) Főként az utóbbiak meggyőző drámai ábrázolása adja az előadás értékeit. S az összbnyomást még azok a részletek sem tudják rontani, amelyeket a néző 1985-ben nem hisz el. Például azt, hogy a művezető által kirendelt brigádtagok azért vállalják egyik társuk lakásának kitakarítását, mert különben elesnének a prémiumtól. Az előadás egyébként olyan, mintha a 70-es évek dokumentarista filmiskolájának utánérzése (újrafelfedezése?) volna. Értethető hát, hogy sor került „társadalmi forgalmazására” is (gyógyult alkoholistáknak is eljátszották).

A gödöllői naturalista eszközökkel megoldott, alapjában realista színházi előadástól különbözik a Pinceszínház lírai játéka, a Valahol Európában. Az alapanyagot Radányi Gézáról és magától Brechtől kölcsönözték, felcsontolták Kurt Weil dalai is. A rendező (Mezei Éva) arra törekedett, hogy tizenéves színházjói valamilyen belső élményen keresztül jelenítsék meg a háború végén magukra maradt gyerekek tragédiáját. A feladat roppant nehéz, hasonló próbálkozások kevés sikert hoztak eddig. A mostani vállalkozás kétségtelenül utat tör az iskolákban működő színházcsoportoknak, amelyekről főleg ünnepi műsorokat várnak. Az előadás úgy próbálja elérni célját, hogy amennyire lehet, a fiatalok mai problémáit igyekszik belevetíteni a darabba. A világháborús árvák és környezetük ellentétében némiképp felvillan a mai csőveszpróbléma is, és ez mának szólóvá is teszi az előadás mondanivalóját: a felnőtt nemzedék felelős azért, hogy milyen világot hagy hátra az utána jövőeknek. Sajnos az aktuális utalások helyenként erőltetettek, így például a háborús romok között felhangzó és a mai lakáshelyzetre utaló dal nem a hangzása, hanem a darabbeli jelentése szerint diszsonáns.

Az amatőrmozgalomra korábban talán inkább jellemző frissesség, elevenesség és fergeteges játékedv (no meg magas fokú mozgáskultúra) uralta a Tanulmány Színház bemutatóját, az Arisztophanesz madarait. Somogyi István cirkuszi porondként felfogható színházi előadás egy Cipollaszertű figura kedve szerint munkálkodnak a madarak, társadalmat alkotnak, királyságot alapítanak — és mindez alkalmat ad a társulatnak arra, hogy a „fényes szelek” és a személyi kultusz időszakáról is elmondjon valamit, sok leleménnyel, nyelvi és gesztuspoénok özönével. Jó példa volt ez a termékeny kísérletezésre, a színházi játszásban szunnyadó — másban föl nem használható

— erők megmutatására. (A „belső” közvéleménynek, a zsűrinek is ez tetszett legjobban.)

Minden tekintetben végig gondolt produkciónak éreztem a Metró Színház előadását, Csehov Ivanovját. A rendező, Mészáros Tamás ügyesen vitte át a darabot a Székény színházra, szinte kitágította a zsebkezdőnyi játéktérét. Színészei különböző, de értékelhető színészi képességekkel bírnak (a címszerepet alakító Hollósi Gábor nyújtotta a legjobb alakítást a rendezvénytársulatban). A társulat tagjai dicséretesen szépen beszélnek. Gesztusaik is finomak, alkalmasak apró rezdülések érzékeltetésére. Figuráik kiérleltek. Úgy látszik, a Metró Színház tér el leginkább a hazai amatőr színházokról kialakított képüktől. Ők a szószetétel második tagjára, a színházra teszik a hangsúlyt. A néző nem is firtatja, kiket lát, amatőröket-e vagy hivatásosokat, mert leköti az, ami történik. Mindez nem utolsósorban azért van így, mert a tizen- és huszoneves amatőrök között a társulat tagjai életkorban is a legértékesebbek.

*

Talán a Metró Színház képviselhetné a most látottak közül leginkább azt a színházi modellt, ami ugyan jelenleg nem létezik, de kívánatos volna, hogy legyen. Egy olyan átmeneti formáról van szó, amely a fiatalok korosztályi önkifejező amatőr színházától elvezet a hivatásos színházak kifejezési eszközeiig, és inkább az utóbbihoz áll közelebb, noha nem feltétlenül része a hivatásos struktúrájának. Biztos, hogy az értékes színészi munkához a tehetség kívül több is kell, mint lelkesedés és szabadidő. Bizonyos esetekben szükség lehet a színházjói munkaidejének és munkaejének egy részére is. De erre ma a legjobbaknak sincs lehetőségük. Egyetlen kivétel: a Tanulmány Színház, amely a közelmúltban a Soros Alapítványtól kapott anyagi támogatást, s ez lehetővé teszi, hogy a színháztagok két évig nagyobb időt szenteljenek a színházi munkának. Ezt a „félatör” státust azonban nem szabadna egyetlen alapítványtól függővé tenni.

Ez a gond persze az országban csak néhány együttést érint. A többséget inkább az amatőrlet bizonytalansága szorítja. Egyre kevesebb közművelődési intézmény, vállalat és társadalmi szervezet vállalkozik amatőrök támogatására, főként pénzhiány miatt. És egyre kevesebben vállalkoznak a színházcsoportokban való részvételre is, részben ugyancsak anyagi okok miatt. A működő együttégek színvonala nem csökken — bár a budapesti színházi napokhoz hasonló rendezvényeken csak a legjobbakat láthatjuk —, de visszafejlődést hozna, ha csupán a legjobbnak elismertek maradnának fenn. Márpedig a mai tendencia fokozatosan ide vezethet. Féltő, hogy lassan elveszítjük az utánpótlást.

Mégis reménykedhetünk. Hiszen abban, ami most megfigyelhető, van az amatőrmozgalom számára előnyös mozzanat is. Az, hogy a színházjók zöme ma már az általános és középszínészi diákokból verbuválódik. Buzdítanunk kell tehát az iskolákat a színházi játszás felkarolására. De ennél talán még nagyobb a feladat. Megteremtteni a lehetőségét annak, hogy akik az iskolát elvégzik, folytathassák a közös színházi munkát, ami talán több mint hasznos időtöltés.

Varsányi Gyula

HIDAK A BETON FÖLÖTT

Az egyik végükön a MALÉV új, FERIHEGY 2.

forgalmi épülete, a másikon pedig az érkező és induló repülőgépek.

Ez a világszínvonalú technika

a MALÉV utasai számára kényelmes és gyors ki- és beszállást jelent.

Megközelíthető

a repülőtéri buszjáratral, a 93-as gyorsjáratral vagy autóval,

a 4-es úton a régi repülőtér mellett tovább haladva.

Nyitás: november 1-én.

SZÁLLUNK RENDELKEZÉSÉRE.

MALÉV
Magyar Legiközlekedési Vállalat

